

חריגים

העמדה לדין של חיילי צה"ל
באינתיפאדה השנייה ולאחריה, 2000-2007

תקציר הדוח

בדוח "חריגים", מתפרסמים לראשונה נתונים מלאים בדבר טיפול גורמי אכיפת החוק הצבאיים (מצ"ח, הפרקליטות הצבאית ובתי הדין הצבאיים) במקרים בהם חיילי צה"ל פגעו באזרחים פלסטינים וברכושם. הדו"ח מאפשר, לראשונה, לבחון את איכות תפקודה של המערכת הפלילית הצבאית בכל הנוגע לעבריינות חיילים נגד אזרחים פלסטינים, וכולל פירוט של כל התיקים שהתנהלו בבתי הדין הצבאיים בעבירות שבוצעו מאז פרצה האינתיפאדה השנייה ב-29 בספטמבר 2000 ועד לסוף שנת 2007.

כאשר נחשפות בפני הציבור עבירות פליליות שביצעו חיילים נגד פלסטינים וזכות להם ציבורי, ממהרים צמרת צה"ל וראשי המערכת הפוליטית הישראלית לתייג מעשים אלה כ"אירועים חריגים" ומתחייבים למצות את הדין עם האחראים עד תום. דובריה הרשמיים של מדינת ישראל טורחים לשכנע את הציבור הישראלי והבינלאומי שמקרים כאלה הם נדירים וכי הם מטופלים ביד חזקה. אולם, מהדוח עולה כי ה"חריגים" הם דווקא אותם מקרים בהם חיילים וקצינים שביצעו עבירה נגד אזרחים פלסטינים נחקרים ומועמדים לדין. חריגים עוד יותר הם המקרים שבהם העבריינים נענשים באופן ממשי על פשעם.

הנתונים המוצגים בדו"ח הופקו בין היתר מכתבי האישום ומפסקי הדין של בתי הדין הצבאיים במהלך שבע שנות האינתיפאדה השנייה. אלה נמסרו על-ידי צה"ל ל"יש דין" בתום תהליך ממושך שארך כשנה וחצי. בחינתם של אלה מאפשרת להציג לראשונה את היקף כשלונן של צה"ל בקיום חובתו להגן על אוכלוסיית השטחים הכבושים מפני עבירות של חייליו, חובה הקבועה בהוראות המשפט הבינלאומי הנוגעות לניהולם של שטחים כבושים.

חלקו הראשון של הדוח מתמקד בחקירות הפליליות שמבצעת המשטרה הצבאית החוקרת (מצ"ח) בעקבות חשד לעבירות שנעברו על-ידי חיילי וקציני צה"ל נגד אזרחים בשטחים הכבושים. הדו"ח מגלה שרק במקרים נדירים מגישים אזרחים פלסטינים תלונות ישירות למצ"ח, זאת בין השאר כיוון שלמצ"ח אין כלל בסיס חקירות בשטחים הכבושים. במקרים מעטים עוד יותר ממלאים מפקדים את חובתם החוקית ומדווחים למצ"ח על חשד שחייליהם ביצעו עבירות פליליות נגד פלסטינים. מן הנתונים עולה כי רק ב-40% מהתלונות וההודעות שהגיעו בסופו של דבר למצ"ח בשנתיים האחרונות (בדרך כלל באמצעות ארגוני זכויות האדם, הפרקליטות הצבאית או ישירות ממתלוננים), נפתחו חקירות פליליות.

במהלך שבע השנים שחלפו מאז פרצה האינתיפאדה השנייה ועד לסוף שנת 2007, נפתחו במצ"ח רק 1,246 חקירות בחשד לעבירות שביצעו חיילים נגד אזרחים פלסטינים, מעט פחות ממספר החקירות שנפתחו במהלך שלוש שנים בלבד בתקופת האינתיפאדה הראשונה. רק 78 חקירות – שישה אחוזים מכלל החקירות שנפתחו בתקופה הנסקרת בדוח – הובילו להגשת כתבי אישום.

מנתונים שאספו ארגונים לזכויות האדם הפועלים בשטחים הכבושים עולה כי למעלה מאלפים אזרחים פלסטינים שלא היו מעורבים בלחימה נהרגו בתקופה זו. עם זאת, מאז תחילתה של האינתיפאדה השנייה ועד לסוף שנת 2007, הניבו רק 13 תיקי חקירה כתבי אישום שייחסו לחיילים אחריות להרג אזרחים. עד למועד פרסום דוח זה, הרשיעו בתי הדין הצבאיים חמישה חיילים באחריות למותם של ארבעה אזרחים בלבד: שלושה פלסטינים ואזרח בריטי אחד. חלקו הראשון של הדוח מציג, בין השאר את הגורם המרכזי למיעוט החקירות שנפתחו בעקבות ירי על אזרחים פלסטינים: השימוש ב"תחקיר המבצעי" ככלי למניעת חקירה פלילית.

עוד מציג הדוח נתונים הנוגעים למימוש זכותם של פלסטינים לפיצוי על פגיעות בגוף וברכוש בשנים האחרונות. בהקשר זה, מתואר ניגוד העניינים המובנה בחקירות מצ"ח, שנועדו – כפי שאמר במפורש קצין המשטרה הצבאית הראשי – לא רק לחשוף עבירות פליליות ולהביא את האחראים להן לדין – אלא גם לחסוך ממדינת ישראל תשלום פיצויים לאזרחים פלסטינים שנפגעו מפעולות חייליה.

חלקו השני של הדוח מציג לראשונה את תוצאות ההליך המשפטי בכל 78 תיקי החקירה שהובילו להגשת כתבי אישום. כתבי האישום הוגשו נגד 135 חיילים וקצינים, ואחוז ההרשעות בתיקים אלה גבוה: מבין 135 הנאשמים הורשעו עד כה 113, מרביתם בעקבות הסדרי טיעון. ארבעה נאשמים בלבד זוכו בתום ההליכים המשפטיים מכל העבירות שיוחסו להם, וכתבי האישום נגד שמונה נאשמים בוטלו (והומרו בחלק מהמקרים בהעמדה לדין משמעותי). ההליכים נגד עשרה נאשמים אחרים עודם תלויים ועומדים. חלק זה של הדו"ח מפרט את תוצאות משפטי האינתיפאדה השנייה בחלוקה לסוגי העבירות: שימוש לא-חוקי בנשק חם (ובכלל זאת ירי שגרם למותם של פלסטינים או לפציעתם או כזה שלא גרם פגיעה גופנית), עבירות של התעללות ואלימות, עבירות רכוש וביזה ועבירות אחרות. הנתונים המובאים בדוח חושפים את הפער העצום שבין רמת הענישה המירבית שנקבעה במשפט הישראלי לעבירות בהן הורשעו החיילים לבין העונשים שנגזרו בפועל בתיקים אלה.